

SUĆESKA Mersida¹

FIKTIVNE FIRME U BOSNI I HERCEGOVINI I NJIHOVA ULOGA U ORGANIZOVANOM PRIVREDNOM KRIMINALU

Sažetak

Praksa je pokazala da "fiktivne firme" svojim ne zakonitim radom stvaraju probleme i nanose ogromne štete budžetu države, činjenjem poreskih i carinskih utaja, prevara i krivotvorenja.

Vlasnici navedenih firmi su lica sklona vršenju krivičnih djela, nepismena lica, lica koja namjeravaju napustiti prostor BiH, lica bez zaposlenja, odnosno lica koja ne mogu izmiriti nastalu obavezu, a ista koriste tzv. "perači" (lica koja se bave uslugom "pranja" novca za procenat od 0.5 – 3%).

Uvođenjem PDV-a i drugih predloženih mjera doći će do suzbijanja ne zakonitog djelovanja "fiktivnih firmi".

Uloga i značaj fiktivnih firmi u BiH

S razvojem proizvodnih snaga društva raste i obim međunarodne trgovine². Pretežni dio međunarodnog trgovinskog prometa se odvija preko poslova izvoza i uvoza. Predmet međunarodne trgovinske razmjene može biti: roba najrazličitije namjene (oprema, sirovine za preradu i potrošna dobra) i stepen obrade (sirovine, poluproizvodi i gotovi proizvodi); usluge – proizvodne i neproizvodne, hartije od vrijednosti, tehnologija i tehnička znanja i iskustva (industrijska svojina – zaštićena i nezaštićena prava) – know-how i kapital. Posredstvom međunarodne trgovine nacionalne privrede se uklapaju u opći svjetski sistem međunarodne podjele rada. U tom pravcu svaka od njih, pa i Bosna

¹ Mr. sc., viši asistent na Fakultetu kriminalističkih nauka

² Izvor: Leksikon marketinga, Privredni pregled, Beograd, 1977, str.196.

i Hercegovina nizom mjera svoje politike ekonomskih odnosa sa inostranstvom, nastoji da uzme što veće učešće u toj razmjeni.

Legalni način osnivanja firmi u BiH regulisan je Zakonom o privrednim društvima³ i drugim zakonima⁴, gdje nakon provedene zakonske procedure dobivaju svoj identifikacioni, poresni i carinski broj.

Ali u praksi se pokazalo da djeluje veliki broj tzv. «fiktivnih firmi».

Pojam fiktivan potiče od latinske riječi a znači izmišljen, promišljen, predpostavljen, lažan. Isto tako, ovaj se termin može vezati sa izrazom fikcija koji je takođe latinskog porijekla, a znači preobratiti, izmisliti, nešto izmišljeno, lažna pretpostavka. Prema izloženom za fiktivne firme možemo reći da su to preduzeća koja se smišljeno osnivaju sa ciljem izbjegavanja plaćanja državnih dažbina u koje prioritetno spadaju carine i porezi. To su firme koje se osnivaju sa namjerom da se neka najčešće visokotarifna roba (nafta, alkohol, cigarete, kafa,...) uveze i proda, a da se izbjegne plaćanje navedenih dažbina. Ove firme se u literaturi nalaze i pod drugim nazivima kao što su: "nepostojeće firme», «firme u vazduhu», kao i «kofer firme».

U BiH fiktivne ili nepostojeće firme se registruju na sudu kao «društvo sa ograničenom odgovornosti» ali bez potrebnih odobrenja poreske i carinske administracije. Kao što mogu biti formalno registrovane na sudu, isto tako registracija se može izvršiti na nepostojećim adresama, licima koja su se odselila, ili koja su umrla, kao i na osnovu ukradene ili falsifikovane lične karte. U ovakvim prilikama ne može se ući u trag pravoj adresi na kojoj se mogu pronaći vlasnici ili ovlaštena lica iz ovih firmi. Često se fiktivne firme osnivaju tako da se falsifikuju dokumenta o registraciji tako da firma nije registrovana niti u sudu, a niti u poreskoj administraciji. Takođe, praksa je pokazala da su to zakonito upisane firme u sudski registar koje su danom upisa stekle pravni subjektivitet, dobivaju poreski i carinski broj, otvaraju račune u bankama, te od toga dana i egzistiraju. Naime, one su fiktivne jer su njihovi osnivači lica koja fizički ne postoje, a u

³ Zakon o privrednim društvima «Službene novine FBiH « br.23/99.

⁴ Zakon o upravnom postupku, Zakon o postupku za upis pravnih lica u sudski registar, Zakon o poreskoj upravi, Zakon o carinskoj politici BiH

slučaju da postoje dala su ličnu kartu uz određenu novčanu nadoknadu da bi se na njihovo ime izvršila registracija firme. Dakle, zbog lažnih adresa na kojima su prijavljene one su nedostupne poreskim organima.

Praksa je pokazala da fiktivne firme nakon izvršene utaje poreza pokušavaju zametnuti trag, pa se sa tog stanovišta mogu podjeliti na sljedeće fiktivne firme:

- firme registrovane na nepostojećim adresama - kod registracije koriste falsifikovane ili lažne identifikacione i druge dokumente.
- Firme registrovane na stvarne osobe i na njihove kućne adrese (preko punomoći uz novčanu nadoknadu, kao i zloupotrebom povjerenja ličnih dokumenata i sl.)
- Krivotvorene firme. Nepostoje u sudskom registru, koriste lažnu dokumentaciju, lažne pečate i sl. Na osnovu kojih otvaraju račune i brojeve.

Iskustva u praksi govore da se poreske utaje fiktivnih firmi gotovo uvijek obavljaju na isti način bez obzira da li je roba domaće proizvodnje ili iz uvoza. U slučaju robe domaće proizvodnje posrednička preduzeća kupuju robu od proizvođača, a zatim ispostavljaju fakture i narudžbe fiktivnim firmama. To za posljedicu ima da se roba pojavljuje na tržištu, ali državni budžet se ne puni jer se nema od koga naplatiti porez. Nemoguće je pronaći stvarne vlasnike fiktivnih firmi, jer dolaskom na registrovane adrese ispostavlja se da na njima ne postoji niti firma, a niti njen vlasnik ili odgovorno lice.

U drugim slučajevima kada se radi o uvozu robe, uvoznici nakon što plate carinu robu fakturišu fiktivnim firmama nakon čega se firmama koje trebaju platiti porez, kao i robi gubi svaki trag. Isto tako često se dešava da se u navedenim slučajevima može postupiti na dva načina: prvo, roba ostaje kod posredničkog preduzeća, uvoznika ili drugog preduzeća koje se smatra «fantomskim», jer je fiktivno prodaju u drugim kantonima ili češće u RS-u ili Distriktu Brčko kako bi na njih prebacili obavezu plaćanja poreza, dok robu prodaju na

«crno», ili je prodaju drugim osobama koje će je dalje preprodavati. Dakle, zadatak je da se stvori utisak da je roba stvarno prodana nekom preduzeću kako bi za to preduzeće nastala obaveza plaćanja poreza. Drugo, roba zaista dolazi u fantomsku firmu koja nakon što obavi promet nestaje, gubi trag. Sljedeća faza je da se nakon gašenja prvog preduzeća osniva novo (na osnovu lažnih podataka) pod drugim imenom. U ovom slučaju, preduzeća koja su izvršila prodaju robe fiktivnoj firmi ne moraju znati da se zaista radi o takvoj firmi.

Sredinom 2002 godine pojavila su se u potpunosti krivotvorena preduzeća koja su koristila imena stvarnih postojećih preduzeća iz Republike Srpsk, što je predstavljalo dodatnu teškoću za identifikovanje preduzeća kao fiktivnog, kao i lica koja upotrebljavaju iste. Takođe, nije moguće tačno utvrditi promet preko «fiktivnih preduzeća», zbog toga što ista imaju više otvorenih računa kod različitih poslovnih banaka.

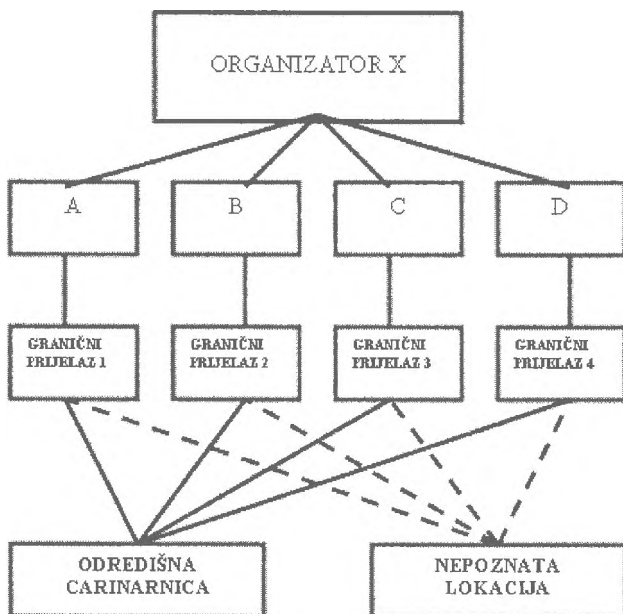
Pored utaje poreza, prevara i krivotvorenja za fiktivne firme često su vezana krivična djela iz oblasti carina. Krivična djela iz oblasti carina su propisana članom 214., 215 i 216, Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine⁵, a to su : krijumčarenje, organizovanje grupe ili udruženja za krijumčarenje ili rasturanje neocarinjene robe i krivično djelo carinske prevare. Predmet krivičnog djela je neocarinjena roba, pod kojom se podrazumjeva ne samo roba na koju nisu plaćene carinske daždbine ako je istim podložna, već i ona roba nad kojom nije sproveden carinski postupak, i ako nije podložna plaćanju carinskih dadžbina.

Isto tako važno je uočiti da kod prenošenja robe preko carinske linije vrijednost robe nije opredjeljujući faktor za postojanje navedenog krivičnog djela, pa je potrebno utvrditi da li je neko lice umišljajno prenosilo robu i sa ciljem prenošenja robe prelazilo carinsku liniju. Kod organizovanja mreže preprodavaca ili posrednika za prodaju ili rasturanje neocarinjene robe kao krivično djelo, znači da postoji roba koja je već prenijeta preko carinske linije, ili je u pitanju strana neocarinjena roba unijeta preko carinske linije, tako da za postojanje ovog krivičnog djela nije potrebno da organizirana mreža rastura neocarinjenu robu, već će se odgovornost organizatora utvrditi na

⁵ «Službeni glasnik BiH», br.3/03

osnovu samog fakta postojanja organizirane mreže preprodavaca ili posrednika za rasturanje neocarinjene robe.

Prema priloženoj shemi br. 1. u vezi sa instrukcijama organizatora osobe x, nakon ulaska u carinsko područje BiH, učesnici su robu skrenuli sa legalne putanje i umjesto da je odvezu na određenu carinarnicu, odvoze je na mjesto gdje se ta roba predaje nepoznatoj osobi x, i onda joj se dalje gubi svaki trag.

Ovo je jedan od načina djelovanja fiktivnih firmi, protiv kojih se moraju državni organi boriti svim dozvoljenim preventivno-represivnim sredstvima, koja su im na raspolaganju.

U tom pravcu treba naglasiti da važnu ulogu ima naglašena «odgovornost pravnih osoba za krivična djela» propisana zakonom⁶, glava XIV, kako bi se radilo na sprečavanju rada fiktivnih firmi.

I Zakonom o carinskoj politici BiH⁷ je propisano da svaka osoba preuzima odgovornost za prevoz robe nakon njenog dopremanja u

⁶ Krivični zakon BiH «Službeni glasnik BiH», br.3/03

⁷ Zakon o carinskoj politici BiH «Službeni glasnik BiH», br.21/98, čl.34.

carinsko područje, uključujući i pretovar, i odgovorno je za postupanje u vezi unošenja robe u carinsko područje. Praksa je pokazala da je i ovaj dio carinske procedure interesantn za rad fiktivnih firmi koje posebno u ovoj oblasti vrše različite zloupotrebe, od kojih izdvajamo:

- falsifikovanje svih dokumenata (lične karte, dokumentacija o registraciji preduzeća i porezni brojevi), kao i carinske dokumentacije,
- krijumčarenje, kojim fiktivne firme vrše društveno-opasna djela,
- carinski prekršaji, krivo deklarisanje robe u težini i vrsti, itd....

U većini slučajeva postojale su grupe koje vrše usluge prometa preko tzv. «fiktivnih firmi» sa kojim raspolažu, uz najmanje provizije od 0,5-3% u odnosu na iznos na koji glasi ta transakcija. Najčešće se «pere» novac koji se odnosi na prihod stečen od prodaje visokotarifnih roba, građevinskog materijala za gotov novac. Inače, najveći promet sa «fiktivnim firmama» imaju preduzeća sa razvijenom mrežom maloprodaj i koja imaju veliki gotovinski promet, kao i ona preduzeća koja imaju prodajne objekte na području pijace «Arizona» i sl.

U cilju smanjenja problema na suzbijanju nezakonitosti rada fiktivnih firmi mišljenja smo da treba povećati sljedeće aktivnosti:

- formirati veliki broj timova sa većimbrojem izvršilaca-inspektora MUP-a, čiji je zadatak da rade na sprečavanju poslovanja fiktivnih firmi kao i na identifikaciji lica koja vrše usluge porezne utaje i sl. preko fiktivnih firmi.

- povećati broj grafologa, jer se u najvećem broju radi o krivotvorenju finansijske i druge dokumentacije za koju je potrebno vršenje grafološkog vještačenja,

- više uključivanje nadležnih carinskih i poreskih organa u rješavanje naznačene problematike,

- eliminisati propuste identifikacija na osnovu lične karte lica koja otvaraju račune i druge bankarske poslove, od strane službenika banke,

- pri Poreskim upravama ažurirati evidencije o računima preduzeća koja imaju sjedište na području njihove nadležnosti,

- registracioni sudovi trebaju vršiti provjere stvarnih identiteta lica koja registruju preduze,

- procesuirati lica koja vrše navedene utaje, kako se ne bi ohrabрили za dalje činjenje navedenih radnji,

- povećati učešće Ureda za sprečavanje pranja novca pri Financijskoj policiji.

Neophodnost uvođenja PDV-a (porez na dodatnu vrijednost) predstavljat će najefektivniji instrument u sprečavanju rada fiktivnih firmi. U tom pravcu bitno je naglasiti da uvođenjem ovog poreza, dadžbine bi se naplaćivale prilikom ulaska robe u carinsko područje BiH, i tako spriječile razne malverzacije, kao i zloupotrebe koje danas ostvaruju fiktivne firme. O posljedicama njihovog djelovanja govori i Midhat Arifović, direktor Poreske Uprave FBiH, koji kaže: « da je u 2002 godini u FBiH otkriveno 650 «fiktivnih firmi», te da je iznos do sada utajenih poreza oko milijardu KM.»

Isto tako mnogo se očekuje od uspostave rada Uprave za indirektno oporezivanje, kao i od implementacije Zakona o sistemu indirektnog oporezivanja⁹ na državnom nivou.

U pogledu finansijske situacije, imamo uspostavljen sistem stroge kontrole javnih rashoda, i priprema se uspostava Uprave za indirektno oporezivanje na nivou države koja će radeći prema evropskim standardima, vršiti naplatu carinskih prihoda i nadgledati propisno uvođenje PDV-a do početka 2006 godine, kao i revidiranog osnova za javne nabavke koje će osigurati da organi vlasti dobiju punu vrijednost za novac građana¹⁰.

⁸ Izvor: Dnevni avaz, 03.06.2002 godine.

⁹ Izvor: «Službeni glasnik BiH», br.44/03

¹⁰ Paddy Ashdown, Konferencija o investiranju u BiH, Mostar, 26-27.03.2004

Ozbiljan problem u istraživanju uzroka i sprčavanju organizovanog kriminala u privredi BiH čini odsustvo jeinstvene sudske ili prekršajne kriminalističk statistike. Kako to riješiti u sistemu podjela pravosuđa i statistike na entitetske nivoe nije jednostavno pitanj. Put se ipak već sada nazir i usmjeren je ka jačanju jedinstvenih državnih institucija.

LITERATURA:

1. Jurković.P.: Fiskalna politika u ekonomskoj teoriji i praksi, Zagreb,1997.
2. Kulić J.»Poreska utaja i krijumčarenje», Beograd, 1999.
3. Sućeska M.: Carinski propisi-priručnik, FKN, Sarajevo, 2001.
4. Sović J.: Nadzor poslovanja preduzeća,FKN, Sarajevo,2000.
5. Leksikon marketinga, Privredni pregled, Beograd, 1977.
6. Zakon o carinskoj politici BiH, «Službeni glasnik BIH» br.21/98
7. Krivični zakon BiH «Službeni glasnik BiH» br.3/03
8. Preporuka Ureda za carinsku i fiskalnu pomoć u BiH (CAFAO), Sarajevo,1999.
10. internet: plan implementacije misije OHR, januar 2003.
11. dnevna štampa